

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Inkludering i förskolan för barn i behov av särskilt stöd

En kvalitativ undersökning

Isabelle Sundwall

Inriktning/specialisering/LAU390

Handledare: Yvonne Karlsson

Examinator: Anita Franke

Rapportnummer: Ht-11-2910-207

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen

Titel: Inkludering i förskolan för barn i behov av särskilt stöd

Författare: Isabelle Sundwall

Termin och år: Ht - 2011

Kursansvarig institution: (För LAU370/LAU390/LAU395: Sociologiska institutionen)

Handledare: Yvonne Karlsson

Examinator: Anita Franke

Rapportnummer: Ht-11-2910-207

Nyckelord: Inkludering, förskola, pedagoger, förskolechefer, resursavdelningar, barn i behov av särskilt stöd.

Sammanfattning:

Syfte

Syftet med arbetet är att undersöka hur pedagoger och förskolechefer arbetar för att inkludera barn i behov av särskilt stöd i verksamheten.

Metod

Jag har använt mig av en kvalitativ undersökning. Jag valde att intervjua fyra pedagoger och två förskolechefer som alla är eller har varit verksamma i förskolor för barn i behov av särskilt stöd.

Resultat

Mitt resultat ledde fram till att det är förhållningssättet hos pedagogerna och förskolecheferna som har en stor betydelse för hur barn i behov av särskilt stöd blir inkluderade i förskolan. Utifrån mitt resultat anser jag att det är viktigt med ett samarbete inom arbetslaget för att kunna möta den variation av barn som finns i förskoleverksamheten. Arbetslaget ska utifrån barnens förutsättningar skapa en inkluderande förskolemiljö för alla barn som är deltagande i förskolan.

Innehållsförteckning

1. INLEDNING	4
1.1 BAKGRUND	4
1.2 SYFTE OCH PROBLEMFÖRMULERING	4
2. TIDIGARE FORSKNING (TEORETISK ANKNYTNING)	5
2.1 FRAMVÄXTEN AV EN FÖRSKOLA MED INKLUDERING	5
2.2 SPECIALPEDAGOGIKENS SYFTE	6
2.3 TRE PERSPEKTIV PÅ SPECIALPEDAGOGIK	6
<i>Det kompensatoriska perspektivet</i>	7
<i>Det kritiska perspektivet</i>	8
<i>Dilemma perspektivet</i>	8
2.4 INKLUDERING I FÖRSKOLAN	8
2.5 MILJÖN OCH INDIVID	9
2.6 DIAGNOS OCH SAMVERKAN	11
2.7 SOCIOKULTURELLT PERSPEKTIV	<i>FEL! BOKMÄRKET ÄR INTE DEFINIERAT.</i>
2.8 VARIATIONS TEORIN	<i>FEL! BOKMÄRKET ÄR INTE DEFINIERAT.</i>
2.9 SAMMANFATTNING AV DEN TIDIGARE FORSKNINGEN OCH TEORETISKA ANKNYTNINGEN	<i>FEL! BOKMÄRKET ÄR INTE DEFINIERAT.</i>
3. METOD OCH TILLVÄGAGÅNGSSÄTT	<i>FEL! BOKMÄRKET ÄR INTE DEFINIERAT.</i>
3.1 KVALITATIV UNDERSÖKNING	<i>FEL! BOKMÄRKET ÄR INTE DEFINIERAT.</i>
3.2 URVALSPROCESSEN	<i>FEL! BOKMÄRKET ÄR INTE DEFINIERAT.</i>
3.3 STUDIENS TILLFÖRLIGHET	<i>FEL! BOKMÄRKET ÄR INTE DEFINIERAT.</i>
3.4 INTERVJUERNAS UTFORMNING OCH GENOMFÖRANDE	<i>FEL! BOKMÄRKET ÄR INTE DEFINIERAT.</i>
3.5 FÖRDELAR OCH NACKDELAR MED METODEN	<i>FEL! BOKMÄRKET ÄR INTE DEFINIERAT.</i>
3.6 ETISKT STÄLLNINGSTAGANDE	<i>FEL! BOKMÄRKET ÄR INTE DEFINIERAT.</i>
3.7 TRANSKIBERADE INTERVJUER	<i>FEL! BOKMÄRKET ÄR INTE DEFINIERAT.</i>
3.8 BEARBETNING OCH ANALYS	16
4. RESULTATREDOVISNING	16
4.1 FÖRHÅLLNINGSSÄTT I VERKSAMHETEN FÖR ATT MÖTA BARN I BEHOV AV STÖD	17
<i>Exempel 1</i>	17
4.2 DET SKA INTE VARA ANNORLUNDA ATT VARA OLIKA	18
<i>Exempel 2</i>	18
4.3 INKLUDERING AV BARN I BEHOV AV STÖD I EN FÖRSKOLEMILJÖ	18
<i>Exempel 3</i>	19
4.4 STRUKTUREN PÅ EN RESURSAVDELNING	19
<i>Exempel 4</i>	20
4.5 KOMMUNIKATIONEN MED BARNEN PÅ EN RESURSAVDELNING	20
<i>Exempel 5</i>	21
4.6 FRÅN RESURSAVDELNING TILL EN ORDINARIE AVDELNING – DET ÄR INGEN SOM BEHÖVER STRUKTUREN NU	21
<i>Exempel 6</i>	22
5. Slutdiskussion	23
RESULTAT DISKUSSION	23
<i>Inkluderande förskola</i>	24
<i>Strukturen på en resursavdelning</i>	25
PERSONLIG REFLEKTION	25
VIDARE FORSKNING	26
REFERENSER	27
BILAGOR	28

1. Inledning

Arbetet handlar om hur pedagoger och förskolechefer ser på hur barn i behov av särskilt stöd blir inkluderade i förskolan. I lpfö 98 (red 2010) står det att

”Förskolan skall sträva efter att varje barn utvecklar, förståelse för att alla människor har lika värde oberoende av social bakgrund och avsett kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning eller funktionsnedsättning”(s.8).

Förskoleverksamheten ska ta tillvara på och tillgodo se alla barnens olikheter ute i verksamheten. Jag har gjort min undersökning på tre olika förskolor där det är en mindre barngrupp där barn i särskilt stöd är inkluderade tillsammans med andra barn som inte behöver det särskilda stödet. En av förskolorna med en resursgrupp ska eventuellt läggas ner i framtiden på grund av att ett mål i verksamheten är att alla barn ska vara inkluderade i en ordinarie förskoleverksamhet. Jag upplevde detta som ett problem och började fundera på vart ska barnen i behov av särskilt stöd få möjligheten till den stöttning dem behöver i sin vardag.

1.1 Bakgrund

Bakgrunden till mitt arbete är att jag blev intresserad av hur pedagoger och förskolechefer arbetar inkluderande i förskolan för barn i behov av särskilt stöd. Jag blev intresserad av det på grund av att det är tal om en skola för alla och att en resursavdelning jag varit i kontakt med ev. ska läggas ner inom kort. I mitt arbete så använder jag mig av några nyckelord som är inkludering, förskola, pedagoger, förskolechefer, resursavdelningar, barn i behov av särskilt stöd. Jag anser de orden vara centrala för mitt arbete och för att läsaren ska kunna följa med i arbetet väljer jag att förtydliga dem utifrån min egna tolkning.

Inkludering: Att barnen ska vara deltagande i förskolan tillsammans med andra barn.

Förskola: En verksamhet där barn i åldrarna 1 – 5 går till för att få ett socialt och lärorikt möte med andra barn inför skolstarten.

Pedagoger: Personalen som arbetar i förskolan och som är utbildade förskollärare eller barnskötare.

Förskolechefer: Den personen som ser till så att verksamheten fungerar och följer lagar och förordningar som gäller för förskolan.

Resursavdelningar:

Barn i behov av särskilt stöd: Att barnen behöver mer stöttning från personalen i förskolan.

1.2 Syfte och problemformulering

Mitt syfte med arbetet är att studera hur det kan se ut i förskolor för barn som har ett behov av särskilt stöd utifrån förskolechefernas och pedagogernas synsätt. Eftersom att det är tal om en skola för alla, ställer jag mig undrande till hur kan förskolecheferna och pedagogerna kunna anpassa sitt arbetssätt till det för de barnen i behov av särskilt stöd.

Mina frågeställningar är:

Hur arbetar pedagoger och förskolechefer för att barn i behov av särskilt stöd ska inkluderas i förskolan?

Hur strukturerar pedagogerna arbetet i förskolan för att barn i behov av särskilt stöd ska inkluderas i förskolemiljön?

Utifrån mitt syfte och mina frågeställningar så kommer jag lyfta upp vad förskolecheferna och pedagogerna har för kunskaper av att inkludera barn i behov av särskilt stöd i förskolan.

2. Tidigare forskning och teoretisk anknytning

2.1 Framväxten av en förskola med inkludering

Andersson och Thorsson (2008) skriver att för mer än hundra år tillbaka har det i Sverige varit en tanke om att ha en gemensam utbildning för alla barn och ungdomar och den tanken har blivit allt starkare under åren. Dem menar att vi ändå kan se att det sker olika särskiljningar i förskolans och skolans undervisning. Det kan uppträda som svårigheter genom mötet med de olika variationerna som finns bland barnens sätt att lära sig. Brodin och Lindstrand (2004) skriver att omsorgslagen som trädde i kraft 1968 var ett komplement till andra lagar. För de lagarna som fanns tidigare räckte inte för att se till så att personer med utvecklingsstörning fick tillräckligt med hjälp som de hade rätt till. Författarna menar att denna omsorgslag gav personer med utvecklingsstörning en rätt till skolgång och verksamheter att befinna sig på under dagarna. Brodin och Lindstrand (2004) betonar att när omsorgslagen kom gav den alla barn en allmän skolplikt. Lagens huvudsyfte var att ge de personer som har någon form av utvecklingsstörning en chans att leva deltagande i gemenskapen precis som alla andra. På så vis att de skulle ha rätt att få bestämma själva och att deras integritet framhävs på samma villkor för alla människor i samhället. Lagen skulle även se till så att personer med utvecklingsstörning kunde få bra levnadsvillkor och hjälpa dem till ett självständigt liv.

Brodin och Lindstrand (2004) menar att integreringen kommer från normaliseringsprincipen, vilket innebär att man inte ska utskilja och stänga inne de personerna med utvecklingsstörning. Utan låta dem leva tillsammans med sina familjer och ha samma villkor som andra människor i samhället. Författarna anser att vi har gått från att särskilja personer till att innesluta dem i gemenskapen, alltså från ett differentieringsperspektiv till ett integreringsperspektiv. Utgår man då från hur det ser ut i Sverige så kan man se att integreringen kommit långt men om människorna med utvecklingsstörning ska ingå i den sociala gemenskapen så finns det mycket kvar att göra i landet. Brodin och Lindstrand anser att det ska kunna vara en skola för alla så krävs det en samordning i integrationsprocessen och att alla de som medverkar i processen måste få utbildning kontinuerligt och få tillgång till olika hjälpmedel. Dem betonar att personalen måste ha rätt hjälpmedel för att kunna utföra sitt arbete. Målet för barnen ska vara att individen ska leva självständigt senare i livet både i det sociala och i sitt yrke. Författarna anser att hur ska man då kunna lyckas skapa en skola för alla? Det krävs i första hand förändrade förhållningssätt och att allmänheten måste få ta till sig mer fakta om människor med funktionshinder. Brodin och Lindstrand (2004) anser att samarbete med andra länder kan öka intresset för olika utbildningsanstalter att bli mer integrerade. Andersson och Thorsson (2008) skriver att uttrycket en skola för alla är kopplat till inkluderande aktiviteter och integrering. Författarna menar att det innebär en tanke och ett mål att sträva mot som har blivit uttryckligen klarare i styrdokumentet för förskolan och

skolan. Medans historien idag visar på att de är svåra mål att uppnå. De mål som bestäms av riksdagen och andra politiska organ grundas på en demokratisk värdering exempelvis att alla människor är lika mycket värda och har lika stor rätt till helt och fullt deltagande. Författarna tar upp att det är en handling som är svår att genomföra i förskolan och skolans värld, för besluten kan inte lova alla barn och ungdomar delaktighet för alla deltagande individer i verksamheterna har inte samma synsätt och värderingar. Andersson och Thorsson (2008) refererar till Haug 1998 som menar att det finns alltid konflikter i arbetslag och i verksamheten om värderingar och intressen, det kan leda till dilemman i utveckling och handling. Haug beskriver att då går man in och börjar lösa konflikter med kompromisslösningar så leder detta ofta till att det kan bli traditionella upprättade segregeringar istället för nya integrerade lösningar. Enligt Haug bör begreppen integrering och inkludering/inkluderande verksamhet ses som en process som pågår. Processen är en utveckling mot läroplanens tryckta målsättningar. Han menar dessutom att målsättningarna i läroplanen innebär att sammanhålla miljöerna och gemenskapen i verksamheten. Vidare betonar han att alla deltagande individer har rätt till lika villkor i den gemensamma verksamheten. De deltagande ska vara lika, ha lika rätt till utveckling och lärande men även få känna delaktighet och ansvariga för arbete. Andersson och Thorsson (2008) menar att inkludering/integrering kan inte bara innebära en speciellundervisnings metod. Författarna menar att inkludering/integrering är en grundtanke för målsättningarna. Författarna anser dessutom att de två begreppen kan stå för en process som pågår och leder fram till integration som innebär en gemenskap där alla deltar och är tillhörande för helheten. Att ha integration som mål är en följd av att ha en demokratisk människosyn. Alla har lov till fullständig delaktighet, för att alla är lika mycket värda och ska inte avskiljas som oönskad. De olikheter som finns mellan människor ses mer som en fördel för allmännas bästa än som motiv för problem och svårigheter. Motsatsen till integrering är segregering som innebär avskiljande. Andersson och Thorsson (2008) skriver att en större del av vårt lands invånare ser en segregationspolitik som ett hot mot demokratin och mänskliga rättigheter. Författarna understryker att det då är ett mål om integration får sin mening, att skapa ett samhälle med lika rättigheter för alla. Brodin och Lindstrand (2004) skriver att segregering förstås lättare i ett förlopp och då är det ett hot mot en utveckling av interaktionen. Man märker det klart när en segregering är ett mål eller ett behov. Segregering innebär att man urskiljer de barn som är i behov av särskilt stöd från den ordinära barngruppen och sätter de i mindre grupper utanför den ordinära gruppen.

2.2 Specialpedagogikens syfte

Nilholm (2007) påpekar att när man samtalar om pedagogik så avses pedagogiken som ett undervisningssätt eller en form ute i verksamheten. Specialpedagogiken kommer in och avses som en speciell undervisningsmetod och en verksamhet som har en speciell form. Möjligtvis är det en kärna i specialpedagogiken att den anses som speciell i relation till den "vanliga" pedagogiken. Utgår man från ett historiskt perspektiv så blev specialpedagogiken till för att den vanliga skolan inte var anpassad till alla barngrupper. Skolan är en plats där barnen är olika i många aspekter. För verksamhetens tillvägagångssätt blir inkludering en fråga för att se till barnens behov utifrån deras förutsättningar. Brodin och Lindstrand (2004) refererar till, Haug 1998, att om alla pedagoger i Sveriges förskola och skola borde ha en grundläggande kompetensen för specialpedagogiken. För att den svenska förskolan och skolan ska kunna få en bättre chans att utveckla en inkluderande miljö för alla barn.

Brodin och Lindstrand (2004) refererar till, Cook och Schrimmer 2003, att det finns i princip tre olika krav som måste gälla för specialpedagogiken. Det är:

1. Effektiva undervisningsmetoder ska ha utvecklats för att passa personer med funktionsnedsättningar.

2. Metoderna måste ha varit implementerade med garanti för att ge resultat, de vill säga vara beprövade.
3. Metoderna måste på något sätt vara unika för specialpedagogiken; det vill säga att de inte skulle användas i frånvaro av specialpedagogik.

(Cook & Schrimmer (2003), *perspektiv för en skola för alla* (2010) s.84)

Eva Björck Åkesson (2009) skriver att inom specialpedagogiken så är innefattande eller inkluderande specialpedagogik viktiga. Det innefattande innebär att vara delaktig i verksamhetens situationer, både i de sociala och i de fysiska. Ett grundläggande begrepp i WHO, 2001,2007 är delaktighet. WHO benämner det att man ska vara engagerad i sin livssituation. Det innebär för ett litet barn att hon/han ska vara involverad, aktiv och hon/han ska själv klara av att fatta beslut som rör sin egen vardag utifrån sin ålder.

2.3 Tre perspektiv på specialpedagogik

Det kompensatoriska perspektivet

Det kompensatoriska perspektivets tre grundläggande huvudpunkter:

"1. Identifiering av problemgrupp,

2. sökandet efter psykologiska och neurologiska förklaringar

3. skapandet av metoder för att kompensera för problemet (Nilholm, 2007, s. 25) "

Nilholm (2007) menar att detta är de grundläggande tillvägagångssätten i det kompensatoriska perspektivets forskning men att stegen inte behövs följas 1, 2, 3 utan de går samman med varandra. Stegen innebär ett redskap för att kunna utveckla nya hjälpmetoder för de barn som är i behov av särskilt stöd.

Nilholm (2007) skriver att perspektivet är inriktat på hur den medicinska och psykologiska kunskapen ser på barn som är i behov av särskilt stöd. Det leder till att inom perspektivet bedöms barnen utifrån de mallar som finns för de olika diagnoserna. Utifrån vad bedömningen visar så sätts det in pedagogiska tillvägagångssätt för att möta barnets problematik. Det innebär att inom perspektivet är det barnens diagnos som står i fokus när specialpedagogiska insatser ska sättas in. För barnet kan det leda till att hon eller han blir avgränsade i grupper som anses vara anpassade efter deras förutsättningar och behov. Nilholm skriver att avgränsningarna blir mer problemfyllda när de handlar om barn i svåra lärandesituationer och barn med utvecklingsstörning. Det kompensatoriska perspektivet ser på specialpedagogiken på så vis att barnets brister är det man ska "rätta" till och anpassa till omgivningen.

Det kritiska perspektivet

Nilholm (2007) skriver att det kritiska perspektivet bygger på kritik mot det kompensatoriska perspektivet. Inom det kritiska perspektivet försöker man hitta svar på vad som ligger till grunden för specialpedagogiken. Enligt det kritiska perspektivet så ses specialpedagogiken som en verksamhet som särskiljer barnen från den ordinarie verksamheten och inte tar tillvara på barnens olikheter. Perspektivet menar att det finns andra orsaker inom specialpedagogiken som ligger bakom än barnets bästa. Nilholm (2007) menar att orsakerna har att göra med den sociala utvecklingen och han lyfter upp tre kritiska punkter mot specialpedagogiken. Nilholm (2007) refererar Skrtic 1991 som menar att hade förtrycket av att vara olika, det professionella intresset och de sociala institutionerna försvunnit så hade dagens förskola inte behövt ha tillgång till specialpedagogiken.

Dilemmaperspektivet

Nilholm (2007) skriver att dilemmaperspektivet kommer ifrån kritik av det kritiska perspektivet. Perspektivet har sin kraft ifrån kritiken av det kritiska perspektivet, men forskningen inom ämnet har inte kommit så långt. Nilholm tolkar dilemma perspektivet och menar att dilemman är konflikter som inte går att reda ut men som hela tiden är beslut som måste tas och reda ut. Specialpedagogiken har bidragit till att grupperna blir likartade och på så sätt bidragit till en lösning på ett dilemma av att barn lär sig olika under inläringen i förskolan. Nilholm drar en likhet mellan dilemmaperspektivet och det sociokulturella perspektivet och menar att inom det sociokulturella perspektivet så är man intresserad av hur dilemman uppstår i lärandemiljöer. Inom dilemmaperspektivet vill forskaren få reda på hur dilemman uppstår i den sociala omgivningen barnen befinner sig i. Författaren menar att dilemman uppstår i konkreta lärandemiljöer i förskolan.

2.4 Inkludering i förskolan

Björck Åkesson (2009) skriver att barn i behov av extra stöd går för det mesta i förskolan. Dem börjar där ifrån tidig ålder i Sverige, det är en del av barnens vardagsmiljö och det som inträffar i förskolan inverkar på barnet till stor del. Förskolan blir en viktig del för alla barns lärande och utveckling, även för barn i behov av särskilt stöd. I förskolans miljö finns en förmåga att påverka barnen i olika sammanhang för deras utveckling och inläring. För barn i behov av särskilt stöd är det viktigt att de redan i förskolan får den hjälpen de är berättigade till. Det är det första steget i en lång process där barnen ska utvecklas och lära sig för den kommande tiden i skolans miljöer. Pedagogerna måste arbeta reflekterande och metodiskt för de allmänna och specifika åtgärderna för alla barn som är deltagande i förskolans miljö. Förskolan blir då en arena för hur vi i Sverige väljer att respektera barnens rättigheter till utveckling och undervisning enligt FN: S barnkonvention. Björck Åkesson (2009) refererar till Eriksson 2006 som menar att det är ovanligt med speciella förskolor i Sverige för barn i behov av särskilt stöd. Men det finns förskolor med grupper där flera barn i behov av extra hjälp går tillsammans. För de flesta barnen i Sverige så är förskolan en viktig miljö. De går där för att utvecklas och lära sig. Eriksson 2006 menar att det är viktigt att personalen kan se till alla barns likheter och olikheter. Dessutom tar han upp betydelsen av att det kan se vad i förskolans miljö som inverkar på det enskilda barnet och hur det berörs, men även hur miljön berörs av barnet i samspel. En pedagogisk verksamhet ska utformas till alla barn och de som emellanåt eller permanent har ett behov av att ha stöd ska ha det. På de grunderna ställs de stora krav på att personalen i förskolan ska arbeta så att alla barn får möjligheter att utvecklas på bästa sätt utifrån sina behov. Brodin och Lindstrand (2004) skriver om gruppintegrering

och att det innebär, att det är en mindre grupp barn som har olika eller samma funktionshinder och sätts i samma barngrupp. Det kan innebära att det är mellan tre och fem barn. Brodin och Lindstrand menar att en stor del av dessa barn upplever att det är positivt att möta andra barn med funktionshinder antingen med samma eller i liknande situation som barnet befinner sig i. Dessutom skriver författarna att det gör intryck på barnets identitet och intrycket på deras självuppfattning blir positiv. Dem anser också att många barn utan funktionshinder ser det positivt att få lära känna och vara med barn som har en utvecklingsstörning och andra funktionsnedsättningar, eftersom det ger barnen ett annat perspektiv på deras egen värld.

Författarna anser att gruppintegrering borde vara den rätta vägen att gå för integrering men verkligheten ser inte ut så idag.

Brodin och Lindstrand (2004) skriver att målen för den svenska handikappspolitiken är att de ska finnas delaktighet och jämlikhet och de ska nås genom att man integrerar och normaliserar de människor som har behov av just den politiken. Författarna menar att med hjälp av målen och gemenskap och delaktighet så har barn med funktionsnedsättningar under senare år blivit mer integrerade i förskolan. Integreringen är en aktiv process som pågår medan en integration är ett redan genomfört tillstånd i förskolan. Assarsson (2009) skriver att barn hamnar i svårigheter då förskolan inte kan anpassa sig till barnens olikheter. För att alla barn idag ska få chanser att kunna läras sig i delaktigheten med dem andra barnen krävs det en annan förskola. Hon lyfter även fram att en inkluderande miljö för barnen är den bästa metoden mot diskriminerande förhållningssätt. Det är en stor utmaning att skapa en skola för alla då, alla barns förutsättningar, erfarenheter, kunskaper och behov behöver tas tillvara på. Det ses som nödvändigt att skapa en skola för alla barn. Förskolan måste möta barnens olikheter för att kunna bekräfta deras individuella erfarenheter de har med sig. Assarsson skriver att många pedagoger menar att barn först måste lära sig det sociala spelet i förskolan/skolan, innan det är dags att lära de något annat. Det gäller framförallt de barn som anses behöva mer hjälp och genom det så anses de avvikande. Assarsson (2009) refererar till Black 2004 som menar att barnens prövande i förskolan anses som viktiga för att det inte alltid finns givna svar inom olika uppgifter. Barnen lär sig i sådana miljöer att de inte behöver svara och leva upp till kravet om redan färdiga svar. Det är lättare för personer med mindre sociokulturellt kapital eller intellektuella funktionsnedsättningar att befinna sig i en sådan miljö. Nilholm (2007) skriver att tanken med inkludering är att förskolan måste utarbeta sin verksamhet utifrån den variationen som finns bland barnen, och att ”avvikande” barn inte ska sättas i miljöer som inte är anpassade för dem.

2.5 Miljön och individ

Björck Åkesson (2009) skriver att de små barnen går oftast i den förskola som är nära hemmet eller i en förskola nära hemmet ihop med andra barn som bor i närmiljön. Inom grupperna finns det många barn som förskollärare anser behöver mer stöd men att det inte officiellt identifierats. Det gäller att individanpassa insatser och de är ofta behövliga men samtidigt så behövs det allmänna insatser i förskolans miljö också. Författaren menar att det gäller barnen som behöver mer hjälp än andra ska få den hjälpen utifrån dennes egna behov och utgångspunkter, även om hjälpen är kortvarig eller långsiktig. Barn i behov av extra hjälp eller barn som riskerar att få besvär i sin utveckling, blir bättre hjälpta av att förskolan agerar för barnet så tidigt som möjligt än att agera i efterhand. Det fungerar att agera tidigt genom att sätta in allmänna insatser i förskolemiljön som är till för alla barn och sen insatser som vänder sig till det individuella barnet. Barnomsorgens verksamhet och skola kan aldrig skapas

lika för alla barn eftersom stöttningen måste utarbetas med omtankar om barnens egna behov och bakgrund.

Brodin och Lindstrand (2004) skriver att det kan vara svårt att befinna sig i miljöer som vi inte känner igen. Individerna har alltid ett behov av att hitta olika mönster, strukturera, organisera och sätta in saker i olika fack. Författarna menar att redan när barnet är litet har det ett behov att söka efter ett mönster och sortera för att kunna förstå det som sker runt omkring sig, en sådan här process fortsätter hela livet. Författarna menar dessutom att individen generaliserar för att överleva i den kulturella miljö den befinner sig i. I olika kulturer finns det överenskommelser som bestämmer hur man som individ får uttrycka sig och hur man ska vara men även vad som anses ska uteslutas. Brodin och Lindstrand menar att det finns stora olikheter om vad som är ett godkänt sätt att bete sig i olika sammanhang, men det beror till största del på hur kulturen och vilken social tillhörighet man har. Dem menar att det som anses normalt i en kontext och särskilt kan vara onormalt och ses som brister i en annan kontext. Det som sker på samhällsnivå kan ge följder för barns och ungdomars chans till utveckling. Mycket av de normer som finns i samhället ska barn redan från födseln socialiseras in i. Det finns en syn att se problemen på ett mer individualiserat sätt. Brodin och Lindstrand menar att de svårigheterna ett barn har läggs på barnet och inte på den miljö barnet befinner sig i och att idag ser man inte en möjlighet att anpassa upplägget i verksamheten. Barn och ungdomar som befinner sig inom skolans värld riskerar att bli mindre prioriterade om de har olika svårigheter. Framför allt handlar det om vad skolan väljer att prioritera i sin verksamhet. Författarna menar att det kan bli så att de barn eller ungdomar som behöver mer stöd kan hamna i så kallade mindre grupper utanför den övriga klassen, dessa barn eller ungdomar som anses vara annorlunda eller avvikare från den övriga klassen kan bli utsatt för angrepp av de övriga människorna i sin omgivning. För oftast så täcker den specialpedagogiska insatsen bara när de befinner sig på lektion eller tillsammans med barngruppen. Författarna menar att det finns för lite kunskap och insikt om hur ett samspel mellan olika omständigheter innanför och utanför skolan/förskolan ska vara. De går att fastställa att en del av de problemen som finns ute i verksamheterna idag kan bero på att samhället idag är under en omvandling. Samhällssynen som finns idag är den som präglar barnens uppväxt och avgör hur deras omgivning ser ut. Barn klassas in mycket tidigt som någon som inte följer de normerna som finns. Och är man ett barn som klassas som det så möts man med negativa förväntningar av omgivningen. Det som kommer fram är att förskolepersonalen har en mall att möta för hur ett normalt utvecklat barn ska vara och hur hon/han ska se ut. Detta innebär en stor risk för att barnen inte får den hjälp de behöver.

Författarna menar att finns det ett synsätt i förskolan att pedagogerna ser till barnens begränsningar blir barnet handikappat av bemötandet. Gör man redan det när barnet är litet så leder det till en stämpel som kommer de vara svårt att få bort stämpeln senare i barnets liv. Björck Åkesson (2009) refererar till Eriksson 2006 som skriver att bara för att ett barn befinner sig tillsammans med andra barn i förskolan så betyder det inte att barnet är delaktigt. Det finns inget bevis på att barn med funktionshinder är mindre deltagande, än de andra barnen utan funktionshinder.

Brodin och Lindstrand 2004 skriver att individens behov måste sättas i fokus för att kunna anpassas till varje barns förutsättningar och begränsningar och det innebär att omgivningen måste acceptera och erkänna barnet eller barnens funktionsnedsättningar. Författarna menar att det är viktigt att barn med funktionshinder får den hjälp de behöver men man får inte i denna kontext glömma bort vad miljön runt omkring barnet har för påverkan på individen och dennes sätt att fungera på samma villkor som de andra barnen i gruppen. Barn som har funktionshinder är lätta att skilja som barn som behöver mer hjälp, men idag så finns det

också barn som behöver hjälp av andra orsaker exempelvis barn med sociala eller emotionella svårigheter. Författarna lyfter upp att de tycks som att diagnoser på barnen ökar i dagens förskola. Dem menar att fler och fler barn behöver hjälp. Assarsson (2009) refererar till Tullgren 2003 som menar att de små barnen redan i förskolan, lär sig att tolka vilka regler som gäller i de olika aktiviteterna. Och hur aktiviteten är utformad att utföra. Assarsson (2009) skriver att då ett barn blir placerad i ett fack utifrån sitt kön har ett nära band till hur avvikelse och normalitet blir till. Hon tar upp ett exempel om hur ett barn med Downs syndrom inte blir född med en identitet som avvikande eller att ha funktionshinder. Det är först när barnet möter sin omgivning och definieras som avvikande av den sociala omgivningen. I ett samhälle som är homogent liknar befolkningen varandra, men för att skapa en skola för alla så ska de som avviker från normen få vara en del av alla. Assarsson betonar att därför borde skolan inte ha ett homogent synsätt. Författaren menar vidare att man pratar om en skola för alla som meningsfullt för de barn och ungdomar som är utanför. Hon utvecklar detta och lyfter fram att en sådan talan om skolan kan det ge en orsak till varför det finns svårigheter för att skapa en skola för alla barn och ungdomar, då det finns dem som inte passar in i den helheten som skolan strävar efter.

2.6 Diagnos och samverkan

Brodin och Lindstrand (2004) tar upp att behovet av att sätta diagnoser på barn och ungdomar ökar, för att skolan idag ska kunna ge de resurser som barnen och ungdomarna har rätt till. Författarna anser att det som ökat mest är bokstavsdiagnoserna. Det kan ge konsekvenser för barn och ungdomar senare i livet menar författarna. För de stämplas genom att få en diagnos och de är svårt att bli av med den stämplingen senare i livet. Kinge (2000) skriver att en mängd av de barn som har sociala och emotionella svårigheter har omfattande problematik i sin kontakt med andra barn och vuxna och blir ofta uteslutna från lek och gemenskap.

Författaren menar att barnen upptäcker, får chans till nya lärdomar och förutsättningar för att ändra sitt beteende tillsammans med andra barn. Kinge (2000) refererar till Finge Magnussen 1979 som skriver i en artikel att det uppförande barn visar i förskolan oftast har ett underlag även utanför verksamheten, även om förskolan kan lägga mer saker på barnet genom nya chanser till misslyckande. Han lyfter upp meningen med att visa intresse för förskolan eftersom det är där våra chanser till inverkan finns. Skolan eller förskolan har en mängd chanser att stötta barnet till en positiv utveckling och samspel med andra barn och vuxna. En nära kontakt med den vuxne kan bli en förutsättning för barnet att utveckla relationer med andra barn och för att klara av att delta på samma villkor i lek och socialt samspel.

2.7 Sociokulturellt perspektiv

Claesson (2007) refererar till Vygotskij som menade att människan blir sammanförd in i den kontext hon växer upp i. Han ansåg att språket har en del av lärandet, för de är i ett sammanhang, att vara i en omgivning som lärandet sker. Den som befinner sig i utkanten har mycket att lära sig för att kunna bli en del av kunskapsinhämtningen. Nybörjarens forskning efter ny kunskap gör denne till en fullvärdig del av inhämtningen så småningom. Claesson(2007) refererar till Lave & Wegner 1991 som menar att det ”legitima perifera deltagandet” sker i en kollektiv process. I sammanhanget så kan man inte lösgöra andra processer från kunskapsinhämtningen. Tänkande, talande, tillvägagångssätt och andra processer uppfyller en funktion för att de ska bli en helhet av det man lär sig. Den som ska lära sig känner sig först utanför gemenskapen men blir successivt en del i processen.

Dysthe (1996) skriver att inom det sociokulturella perspektivet så handlar det om relationerna inom lärandet, att lärandet sker tillsammans i gemenskapen och kommunikationen och samspelet är viktigt för att skapa en lärande miljö. Det är omgivningen som är i fokus tillsammans med vad barnen lär sig i förskolan men att det största lärandet sker i gemenskapen med varandra. Carlgren (1999) menar att ett sociokulturellt perspektiv på lärande ger motiv till att tvivla på strävan mot integrering och att all kunskapsinhämtning ska bli "samma". Ser man lärandet situerat gör det att man som pedagog inte kan urskilja lärandet från sitt sammanhang som råder under inläringen. Utifrån de olika pedagogiska verksamheterna har man en del förutfattade meningar för att sträva efter den bästa metoden för lärande. De pedagogiska verksamheterna riktar sitt mål på att utveckla samma slags aktiviteter ute i de olika verksamheterna. Men när det finns en grundtanke om integrering blir en sådan skildring tveksam, för att de skulle innebära att man hämmar barnens lärande. För att möjliggöra lärandet hade de varit bättre med en variation av metoder och aktiviteter. Inger Assarsson (2009) refererar till Säljö 2000, han skriver om sociokulturella perspektivet att den synen på lärande innebär att kulturen överförs till människan och för barnet innebär det att han/hon lär i den sociala miljön. I de olika artefakter vi använder oss av i vår vardag så finns kulturen och kunskapen inbyggt i de redskapen. Assarsson (2009) menar att förskolan är tänkt att fungera som en social mötesplats där en förenad förståelse av kultur och där man kan skapa en förenad värdegrund tillsammans. I förskolan ligger en grund av normaliserat projekt med att på avsikt ena de verkamma i förskolan och tillsammans komma överrens om demokratiska värderingar.

2.8 Variationsteorin

Pramling och Pramling Samuelsson (2008) skriver att i variationsteorin är den viktigaste aspekten att lära sig urskilja olika perspektiv på hur man ser sin omvärld. Claesson (2007) menar att för pedagogen innebär det att denne ser till att barnen lär sig att urskilja olika variationer inom kunskapsinhämtningen. Vilket innebär att pedagogen aktivt ska lyfta olikheter av tankesätt eller lärdomar av de företeelser som pedagogen lär ut till barnen. Det handlar om att barnen ska få en förståelse av hur de olika tankesätten äger rum under aktivitetens gång.

2.9 Sammanfattning av den tidigare forskningen och teoretiska anknytningen

Hur arbetar pedagoger och förskolechefer för att barn i behov av särskilt stöd ska inkluderas i förskolan? Hur strukturerar pedagogerna arbetet i förskolan för att barn i behov av särskilt stöd ska inkluderas i förskolemiljön? Kopplingen mellan den tidigare forskningen och den teoretiska anknytningen utifrån mitt syfte och mina frågeställningar anser jag vara att det är många delar som spelar in för att inkludera barn i behov av särskilt stöd i förskolan. Med många delar menar jag att det beror på pedagogerna och förskolecheferna hur de väljer att arbeta med miljön i förskolan för att möta barnens förutsättningar.

I Ipfö 98 (red 10) står det att:

"Arbetslaget ska samarbeta för att erbjuda en god miljö för utveckling, lek och lärande och särskilt uppmärksamma och hjälpa de barn som av olika skäl behöver stöd i sin utveckling" (s.11).

Jag anser att för barn i behov av särskilt stöd är det viktigt att hela arbetslaget i förskolan samarbetar för att barnen ska bli inkluderade i förskolan.

Brodin och Lindstrand 2004 skriver att individens behov måste sättas i fokus för att kunna anpassas till varje barns förutsättningar och begränsningar och det innebär att omgivningen måste acceptera och erkänna barnet eller barnens funktionsnedsättningar. Författarna menar att det är viktigt att barn med funktionshinder får den hjälp de behöver men man får inte i denna kontext glömma bort vad miljön runt omkring barnet har för påverkan på individen och dennes sätt att fungera på samma villkor som de andra barnen i gruppen. Utifrån det Brodin och Lindstrand 2004 skriver, anser jag att det är pedagogerna och förskolechefernas uppgift att se förhålla sig till hela barngruppen och anpassa den utifrån barnens olika behov.

3. Metod och tillvägagångssätt

Jag har använt mig av är en kvalitativ undersökning som metod och tillvägagångssätt. Jag presenterar i metod och tillvägagångssätt hur jag gått tillväga under den kvalitativa undersökningen.

3.1 Kvalitativ undersökning

Jag har använt mig av kvalitativa intervjuer genom att gå ut till tre olika förskolor och intervju totalt sex förskolechefer och pedagoger. Trost (2010) skriver att vill man ta reda på hur människor uppfattar ett visst ämne så är en kvalitativ undersökning tänkbar. Han menar att när forskaren ska börja använda sig av en kvalitativ intervju så ska denne ha utformat raka och enkla frågor som leder fram till att forskaren får mycket innehållsrika svar att utgå ifrån. Stukat (2005) skriver att det är viktigt att inte forskaren drar förutfattade synpunkter utan forskaren ska reflektera och tolka det resultat som undersökningen ger. Mitt syfte med att använda mig av kvalitativa intervjuer som metod var för att få svar på mina frågeställningar utifrån pedagogernas och förskolechefernas intervjuvar. Jag valde intervjuer för att det kändes mest relevant för mitt arbete och för att kunna följa upp intervjuvaren.

3.2 Urvalsprocessen

Jag har valt att använda mig av samtalsintervjuer med fyra verksamma pedagoger och två verksamma förskolechefer på förskolor där barn i behov av särskilt stöd är eller har varit inkluderade i en resursavdelning. De deltagande personerna i intervjuerna har olika utbildningar och har inte samma arbetslivserfarenhet. Jag kommer att benämna pedagogerna 1 till 4 och förskolecheferna 1 till 2. Pedagog 1, 2 och 4 arbetar på en resursavdelning idag medans pedagog 3 har varit med om en omorganisation där resursavdelningen omvandlades till en ordinarie förskoleverksamhet. Förskolecheferna 1 och 2 arbetar på förskolor där det finns en resursavdelning. Här kommer en beskrivning av deras varierade arbetslivserfarenheter.

Pedagog 1: Är en kvinna, som är förskolelärare sen 1993 och har varit verksam på resursavdelning sen den startade upp hösten 2010. Men åren innan dess har hon jobbat som assistent för ett barn i behov av särskilt stöd.

Pedagog 2: Är en kvinna, som är barnskötare och har arbetat sen 1983. Pedagog 2 har i stort sätt alltid jobbat med barn i behov av särskilt stöd. Hon beskriver att hon försökt undvika det i ett år men det blev inte som planerat utan hon återgick till att arbeta med barn i behov av särskilt stöd och i dags läget är hon verksam på en resursavdelning.

Pedagog 3: Är en kvinna som är förskollärare sen 1972. Pedagog 3 har arbetat som förskollärare sen dess men hon var borta 11 år från Sverige. Hon gjorde ett uppehåll från sin tjänst som förskollärare på 90 – talet, och kom tillbaka 2000 – talet igen. Pedagog 3 har arbetat på en resursavdelning i några år men nu sen terminens start 2011 så gjordes avdelningen om till en ordinarie förskoleavdelning.

Pedagog 4: Är en kvinna, som är förskollärare och har arbetat sen 1985. Hon har arbetat på en ordinarie avdelning med stora barngrupper, men när hon började jobba var det 15 barn på 3 personal på 3 – 5 avdelningarna. Sen har hon haft 5- 7 åringar och då var de 17 stycken. Hon har även arbetet i 1 – 5 års barngrupper och när det var spartider var det upp till 22 – 23 barn. Så olika perioder i hennes arbetsliv, och nu arbetar hon på en resursavdelning och har gjort det sen hon tog sin specialpedagog examen för 3 år sedan.

Förskolechef 1: Är en kvinna. Hon har arbetat som förskolechef sen augusti 2011. Innan hon blev förskolechef har hon vikarierat som chef i ett år. Hennes grundutbildning är förskolelärare sen 1995 och hon har arbetat i olika verksamheter inom förskolan. Förskolechefen har startat upp en syskon avdelning när hon arbetade som förskollärare. Hon har inga tidigare erfarenheter av resursavdelningar, då hon blev bekant med detta först när hon blev chef augusti 2011.

Förskolechef 2: Är en kvinna. Hon arbetar som förskolechef på en förskola som har en resursavdelning men hon började först som enhetschef 2002 fram till 2005. Då gjordes hennes tjänst om till rektor. Under sin rektorsperiod hade hon ansvar för 6 enheter fram till 2007. Förskolechef 2 har inga tidigare erfarenheter av resursavdelningar mer än ett år, då resursavdelningen startade upp hösten 2010.

Anledningen till att jag valde samtalsintervjuer är att Esaiasson m.fl. (2010) skriver att man kan använda sig av intervjuer när man vill öka förståelsen på hur människor uppfattar sin värld de befinner sig i. Mitt syfte med samtalsintervjuerna var att se på hur de verksamma pedagogerna och förskolecheferna ställer sig till att ha en resursavdelning på förskolan. Jag valde dessutom att intervjua de som är eller har varit verksamma i en verksamhet där barn i behov av särskilt stöd ingår därför det känns mest relevant för mitt arbete. Esaiasson m.fl. (2010) menar att urvalet av svarspersonerna görs genomtänkt och att de har något att tillföra till det ämne man är intresserad av.

3.3 Studiens tillförlighet

Stukat (2005) skriver om 3 principer som mäter en studies tillförlighet. De tre principerna är reliabilitet, validitet och generaliserbarhet. Reliabilitet innebär vilket verktyg forskaren använder sig av för att mäta studiens kvalitet. Medans validitet innebär om forskaren mäter det syfte som studien ska mäta. Och generaliserbarheten innebär för vilka personer studiens resultat är avsett för. Generaliserbarheten innefattar dessutom om resultatet gäller de förskolechefer och pedagoger jag valt att intervjua eller om jag kan sammankoppla det till en större målgrupp i förskolan. Jag anser att dessa tre olika principer som Stukat tar upp är väldigt svåra att tolka och förstå. Jag som forskare tycker att jag lyckats få fram mitt syfte med studien och att arbetet kan läsas av alla förskolechefer och pedagoger i förskoleverksamheten.

3.4 Intervjuernas utformning och genomförande

Innan man väljer att göra sina intervjuer är det mycket man behöver tänka på personligen, Esaiasson m.fl. (2010) menar att när man ska välja miljö för sin intervju så ska man försöka se till så att de är lugn och ro och inga moment som stör. De nämner även att den som intervjuar rekommenderas att använda en bandspelare för att lättare kunna följa upp och reflektera intervjuerna. När man väl har gått igenom de momenten med att vald miljö, intervjuat personerna med bandspelare eller anteckningsblock så är de dags att transkribera sina intervjuer. Transkriptionstiden för en intervju beräknas vara mellan fyra till fem timmar beroende på hur länge intervjun pågick.

Men som studerande kan man välja att avgränsa sina intervjusvar för att rikta in sig på de som är relevant. Jag valde att skriva ut mina sex intervjuer i helheten, för jag tror jag hade missat något om jag bara tagit bitar av intervjuerna.

3.5 För och nackdelar med metoden

Det negativa jag upplevde med att använda mig utav intervjuer som undersökningsmetod var att jag var tvungen att hålla mig neutral och inte lägga in mina egna värderingar. Esaiasson m.fl. (2010) skriver att under en intervjuundersökning vill forskaren ta reda på hur människor uppfattar saker som berör de ämne man är intresserad av. Människornas uppfattningar ska inte värderas rätt eller fel, det är där intervjuaren måste tänka på hur denne agerar som intervjuare så att intervjuaren inte lämnar ut sina egna fördomar. För det kan innebära sämre underlag till sin analys av intervjuerna. Det positiva jag upplevde med att använda sig utav samtalsintervjuer är att jag fick tydliga och konkreta svar och det var lättare att följa upp det svarspersonen sa. Det blev en möjlighet att gå tillbaka och reflektera kring vad som sagts under intervjun. Esaiasson m.fl. (2010) skriver att en samtalsintervju ger mer rum för samspelet mellan den som intervjuar och den som svarar. Men den som använder sig av samtalsintervjuer kan komma att hamna fel om hon eller han räknar ut procent på frågesvaren, utan intervjuaren måste analysera resultatet. Esaiasson m.fl. (2010) skriver undertiden arbetet med samtalsintervjuundersökningar pågår handlar det om att tydliggöra de problemformuleringar som kan leda till hur de gestaltar sig hos de människor som varit delaktiga i intervjuerna.

3.6 Etiskt ställningstagande

Trost (2010) skriver att när intervjun börjar så ska den som leder intervjuerna berätta för den person som blir intervjuad att de råder en anonymitet, vilket innebär att jag som leder intervjun ska avkoda de personerna som deltar så att de inte går att känna igen. Stukat (2005) refererar till HSRF etikregler som tar upp fyra etiska principer för det etiska ställningstagandet som innebär:

1. Informationskravet: Innebär att de personer som deltar i studien, ska informeras om vad studien undersöker. De som deltar ska dessutom informeras om att hon eller han kan när som helst avbryta sin medverkan. Jag har använt mig av denna princip under urvalsprocessen när jag frågade förskolecheferna och pedagogerna om dem kunde tänka sig att medverka.
2. Samtyckeskravet: Samtyckeskravet innebär att de som medverkar bestämmer själva om dem vill delta eller inte. De deltagande kan under undersökningens gång avbryta sin medverkan. Jag har följt detta under mina intervjuer genom att ta hänsyn till intervjupersonerna och lyssnat på dem.

3. Konfidentialitetskravet: Innebär att forskaren tar hänsyn till de medverkandes anonymitet. Jag som forskare måste ta hänsyn till anonymiteten och informera intervjupersonerna om vad som gäller. Det gjorde jag innan jag började intervjua personerna, jag berättade att allt som sägs som kommer att behandlas och avkodas för att inte känna igen någon deltagande eller något barn. Därför valde jag att kalla barnen i mitt resultat del för flickan eller X.

4. Nyttjandekravet: Nyttjandekravet innebär att den personen som utför forskningen endast får använda materialet i sin studie. Jag har använt mig av nyttjandekravet genom att endast ha materialet i mitt arbete.

3.7 Transkriberade intervjuer

Esaiasson m.fl. (2010) skriver att när man använder sig av samtalsintervjuer kan man inte som intervjuare veta vad som är resultatet av de frågor man har. Utan intervjuaren (forskaren) måste analysera och bearbeta sitt resultat utifrån intervjuerna. Det jag upplevde när jag började analysera och bearbeta mina intervjuresultat var att jag inte förväntat mig dem svaren pedagogerna och förskolecheferna beskrev. Jag hade inte förväntat mig att få så mycket information om hur inkluderingen på de tre olika förskolorna ser ut. Dessutom förväntade jag mig inte att pedagogerna och förskolecheferna som arbetar i verksamheten anser att förhållningssättet har en stor betydelse för att utveckla en inkluderande verksamhet med barn i behov av särskilt stöd.

3.8 Bearbetning och analys

Jan Trost (2010) skriver att efter man genomfört sina intervjuer ska man bearbeta och analysera dem. Han menar att inom en kvalitativ undersökning så finns det ingen mall att följa utan det är ens egna tankar och kreativitet som får speglas in i analysen av vad som sagts under intervjuerna. När jag började analysera mina intervjuer var tillvägagångssättet att först lyssna igenom det jag spelat in och sen skriva ut dem på papper. Jag läste igenom alla mina intervjuer flera gånger för att kunna förstå vad som sagts under intervjuerna. I min analys fann jag fem stycken olika teman utifrån det förskolecheferna och pedagogerna ansåg vara viktigt i en inkluderande förskola och utifrån det valde jag att skriva mitt resultat. Temana i mina resultat är följande, förhållningssätt i verksamheten för att möta barn i behov av särskilt stöd, det ska inte vara annorlunda att vara olika, inkludering av barn i behov av särskilt stöd i en förskolemiljö, strukturen på en resursavdelning, kommunikationen med barnen på en resursavdelning och från resursavdelning till en ordinarie avdelning – det är ingen som behöver strukturen nu.

4. Resultatredovisning

I resultatredovisningen kommer jag att redovisa mina intervjuer utifrån sex olika kategorier som jag fick fram när analyserade och bearbetade intervjuerna. Jag har valt ut att ha de olika kategorierna som sex rubriker och under rubrikerna ha ett sammanfattande resultat av vad pedagogerna och förskolecheferna sa. Jag valde dessutom att redovisa ett exempel under varje rubrik, det exemplet är tagit från intervjuerna.

4.1 Förhållningssätt i verksamheten för att möta barn i behov av särskilt stöd

När jag ställde frågan till förskolecheferna och pedagogerna om hur man förbereder barnen i verksamheten för inkludering så fann jag fram ett tema om hur förhållningssättet i verksamheten har betydelse. Personerna som deltog i intervjuerna lade stor vikt på att det är förhållningssättet hos de vuxna som har betydelse för att barnen i behov av stöd blir accepterade eller inte. En pedagog uttryckte sig att de inte ska vara 'vi här' och 'assistenten och barnet där' som en liten egen ö. I de olika verksamheterna finns de ett övergripande synsätt om att det inte ska vara annorlunda att vara olika. Pedagogerna menar att de som vuxna i verksamheten måste vara förebilder för barnen och lyfta fram de positiva sidorna hos varje barn och inte de negativa. De intervjuade berättar att ofta i dagens verksamheter pratar barnen till assistenten och inte till barnet, därför är det viktigt att lyfta och finnas till där men inte ta över barnets förmåga att föra talan för sig själv. Pedagogerna anser att det är viktigt att personalen som jobbar med barn i behov av stöd har en kompetens och vilja att möta varje barn och finnas där som en stötte pelare. Beskrivningen som pedagog 2 gör får tjäna som ett exempel på betydelsen av förhållningssätt för en inkluderande miljö. Pedagogerna menar att personalen måste möta alla olika barn på lika villkor.

I exemplet tar pedagogen att en personalgrupp nekat ett barn.

Exempel 1

(Pedagog 2) Nu var det så att, kanske inte så som hon är men det finns alltid ett barn med särskilda behov i alla grupper. Det finns alltid. Och så ska det vara också. När hon började så börja hon på en småbarns avdelning, och då var barnen så små så att hon blev en med dem från början för alla kom ju samtidigt och så. Men jag ska säga med ett annat barn för några år sen skulle komma hit med samma problematik, då skulle de inte till mig för jag hade redan fullt. Och då fick de nej för personalen var rädda. Men eftersom personalen här kände mig när hon skulle in så var det godkänt att hon kom. Då var det samma avdelning som nekat det andra barnet innan. Men de beror på att de kände mig tror jag. Och de vet att jag skulle ta hand om henne. Och jag kan se på hela förskolan, all personal och alla barn har detta varit jätte nyttigt för att de ger så mycket till alla om man får en helt annan referens att barnen ser att man kan vara på olika sätt. Det roliga med flickan kanske inte stämmer överens för att hon ändå har så mycket stor problematik men hon har en fruktansvärd hög status och det är inte så vanligt och den frågeställningen har jag fått till mig innan, av andra som jobbar med sånt här, varför har det blivit så med henne att hon har så hög status och är så mycket med i barngruppen. Om du tänker på det när du varit här så pratar barnen med henne, många gånger är de att de pratar med assistenten. Men barnen pratar med henne, ett barn kom in undertiden innan och sa att flickan vill, men nu var det kanske inte riktigt sant. Var lite av barnets vilja för att få komma in här.

Hon tar upp att en personalgrupp nekat ett barn i behov av stöd pga. att de var rädda för att möta barnet. Men sen när den flicka hon är stöd åt skulle in tackade de ja för att de visste hur pedagogen jobbade. Hon ser tydligt hur hela verksamheten lärt sig av att man kan vara på olika sätt. Flickan har fått en hög status i barngruppen och de pratar inte till pedagogen utan de pratar till flickan i stället. Många gånger är det att de pratar med assistenten och inte till barnet.

4.2 Det ska inte vara annorlunda att vara olika.

Under en av mina intervjuer sa en pedagog att det inte är annorlunda att vara olika. Hon menade att oavsett om du är i behov av stöd eller inte så är hela förskolan involverad i tänket att det inte ska vara annorlunda att vara olika.

Exempel 2

(Pedagog 4) Ja vi har ju som ett av våra övergripande mål att de är ju, de inte ska vara annorlunda att vara olika. Det har huset som mål, lite av prioriterade målen. Och hos oss är det ju väldigt tydligt.

(Isabelle)M

(Pedagog 4) Eftersom vi har barn med funktionshinder, och de är ju ständigt närvarande, det är väl mera att man ser till varje barns behov och att det är de naturliga. Vi håller väl inte på att pratar om olikheterna särskilt mycket.

Pedagog 4 menar att deras generella mål är att de inte vara annorlunda att vara olika. I deras verksamhet är det tydligt eftersom barn i behov av stöd är närvarande. De ser det som en naturlig del i verksamheten och lägger ingen stor vikt på att de finns olikheter.

4.3 Inkludering av barn i behov av särskilt stöd i en förskolemiljö

På frågan om hur förskolecheferna och pedagogerna ser på hur barn ska inkluderas i stora barngrupper in fann jag temat att det är en naturlig väg att gå men alla barn mår inte bra av det.

Förskolecheferna och pedagogerna uttrycker att det inte är enkelt att inkludera barnen i behov av stöd i de befintliga barngrupperna. De intervjuade personerna var i stort sätt eniga om att i dagens förskola så fungerar inte Sveriges mål och ambitioner om att ha en skola för alla. De anser att alla barn inte mår bra av att vara i stora grupper där de kan bli enda barnet som avviker och har en egen personal som bredvid sig. En av pedagogerna berättade att hon och den pojken, hon är stöd till idag var som en egen liten ö i en förskoleverksamhet. Hon beskriver att pojken var den enda som ansågs avvika från den rådande normen i den förskolan. Hon menar vidare att på resursavdelningen blev hans individuella behov tillgodosedd på ett annat sätt då det finns flera barn med olikheter och barnen är vana att möta de olikheterna som råder. Jag upplevde det som att pedagogerna hade blandade känslor om hur det ser ut i förskolan/skolan för de barnen som är i behov av särskilt stöd. Pedagogerna jag intervjuade beskrev ett stort engagemang att det arbete personalen lägger ner med barnen i behov av stöd kräver ett stort engagemang från de verksamma pedagogerna. En pedagog uttryckte att barn i behov av stöd behöver någon som vågar utmana barn i behov av stöd och inte tycka synd om dem bara för att de har en svårighet i sin vardag. En pedagog måste våga behandla de på samma sätt som de andra barnen men ta hänsyn till barnets svårigheter om de så är fysiska svårigheter eller psykiska. Förskolechef 1 menade att även om barnen är i en mindre grupp så blir de ändå inkluderade men utifrån deras behov och deltar i förskolans aktiviteter för hela verksamheten exempelvis leken ute på gården och storsamlingar. Följande citat visar på hur en förskolechef ser på inkludering i förskolan.

Exempel 3

(Förskolechef 2) Jag tycker egentligen att det är en naturlig väg och gå. Att framtiden måste se ut så, att man förhoppningsvis, vi vet ju det att de fortfarande förekommer diskriminering och att personer med olika funktionshinder är exkluderade.

(Isabelle) Mm.

(Förskolechef 2) På väldigt många områden. Dom har många rättigheter i lag men vad ska man säga fortfarande så finns det ett synsätt hos den stora massan allmänheten. Att jag tror att vi har så lite erfarenhet av dem så att man har svårt att mötas och där ser jag ju hur barnen är intresserade av att vara med exempelvis flickan med funktionshinder.

(Isabelle) M.

(Förskolechef 2) Att de älskar ju henne för den hon är och gör henne delaktig i deras lekar på, efter den förmåga hon har och så. Dom vill verkligen. Och jag tror även att de fungerar bra med de andra också. Sen är det ju en problematik, där barn har ett utåtagerande beteende, där skrämmer de ofta lite andra människor ifrån sig. Men jag tror ändå att när de växer upp med det och ser har de varit med det så är det mycket mer naturligt hela vägen upp.

(Isabelle) Precis.

(Förskolechef 2) Fast det är en lång väg att gå.

Förskolechefen uttrycker här att det naturliga för barn med funktionshinder är att bli inkluderade i verksamheterna och att de måste börja redan i förskolan. Hon menar att allmänheten har ett synsätt idag där inte människor med funktionshinder blir lika delaktiga som andra. Utifrån det anser hon att växer barnen upp med inkludering så har det varit naturligt redan från starten i barnens utveckling och då kan synsättet komma att förändras.

4.4 Strukturen på en resursavdelning

I min uppsats har jag också intervjuat pedagoger som arbetar på en resursavdelning på en förskola.

Pedagogerna som svarade på min fråga berättade om att de arbetar med block under samlingarna och att de förstärker sina samlingar med teckenspråk för de barn som är i behov av detta. Blocken innebär att de finns en bildtavla med bilder på vad som kommer ske under dagen och att frukost, lunch och mellanmål alltid har på samma placering på tavlan. Pedagogerna menade att barnen i deras verksamhet mår bra av att veta vad som kommer ske under dagen oavsett om dem är i behov av särskilt stöd eller inte. En pedagog berättade att ett barn hade börjat hålla i samlingarna tillsammans med någon av personalen och nu kunde han börja variera vad som skulle upp på tavlan eller inte. En annan pedagog berättade att barnen ligger ett steg före pedagogen när denne ska berätta om vad som står på tavlan. De framkommer även av intervjuerna att barnen blir hjälpta att behålla ett lugn under dagen för de vet vad de ska göra efter den pågående aktiviteten. När barnen i verksamheten inte får vara deltagande i en samling så uttrycker pedagogerna att barnen frågar efter dem. Jag upplever det som att samlingarna är en grund av strukturen på en resursavdelning och redan när barnen kommer på morgonen får de möjligheten att veta vad som kommer ske under dagen. Skulle barnen glömma bort vad som sker så är det bara att gå tillbaka in i samlingsrummet och kolla på schemat.

Följande exempel visar på hur en pedagog ser på verksamhetens struktur

Exempel 4

(Pedagog 1) Lika från dag till dag. Börjar med frukost vid nio kommer dom flesta barn eller alla har kommit. Då har vi samling. Och då går vi igenom dagen med bildschema, vanliga måltiderna, läsningarna. Som öar sen grupper och promenad och så.

(Isabelle) Hur upplever du att barnen blir när de har strukturen?

(Pedagog 1) Många barn blir lugna av det, själv som ny vikarie, vad gör vi nu? Man blir väldigt förvirrad. Lite orolig själv då är vi ändå vuxna och kan fråga. Hur ska vi göra nu, när ska vi ha samling. Men det är många barn som inte kan sätta ord på det. Jag tror det är jättebra för alla barnen. Att ha struktur likväl som vi går med en almanacka och skriver upp, vad ska vi göra nu behöver barnen det, känner man också i samlingen när vi berättar vad vi ska göra, många som nästan ligger steget före dem vill berätta att sen ska vi äta, läsa bok, sen att. För de tycker om att veta om ordningen.

(Isabelle) Frågar barnen om ni skulle missa en samling? Frågar barnen efter samlingen? (Pedagog 1) Ja det gör dem, dem vill ha det. Just det att man samlar de, - vilka är här, vad ska vi göra idag och så.

Pedagog 1 menar att de går igenom dagen under samlingen med hjälp av ett bildschema, måltiderna och läsningen. Och att de är uppbyggt som olika block. Hon anser att barnen blir lugna av att veta vad som kommer ske under dagen samtidigt som de kan underlätta för någon som kommer in som vikarie. Hon poängterar att de inte enbart är bra för barn i behov av stöd utan det gynnar även de barnen som inte behöver extra stöttning.

4.5 Kommunikationen med barnen på en resursavdelning

Jag ställde frågan till pedagogerna hur de kommunicerar med barnen mer än det verbala språket på sin avdelning.

De pedagogerna jag intervjuade svarade att de kommunicerar med barnen verbalt men förstärker det med teckenspråk och sitt kroppsspråk. Och att ett barn använder sig av bliss schema som barnet har på sitt bord på rullstolen. En av pedagogerna sa att de använder sig av teckenhatten som har mängder av hjälpmedel för teckenspråket. Barnen möter en mängd olika kommunikationssätt i sin vardagsmiljö i förskolan, och de kan under samlingar, måltiderna och under leken använda sig av det verbala och teckenspråket. Det handlar om hur pedagogerna väljer att förmedla ut kommunikationssätten så att alla barnen i verksamheten förstår hur det fungerar. Pedagog 2 menar att i sitt arbete med flickan så måste man som pedagog vara bred i sitt sätt att kommunicera med barnet. Och kunna lyssna på vad barnet säger verbalt, med tecken eller vad hon pekar på i rummet eller på sin blisskarta. För att kunna kommunicera med barnen som använder sig av mer än det verbala språket måste du ha ett förhållningssätt där du som pedagog kan och vill lyssna på barnet. De intervjuade pedagogerna tar upp under intervjuerna att förhållningssättet ligger till grund för att kommunikationen med barn i behov av särskilt stöd ska fungera på ett positivt sätt.

Exempel 5

(Pedagog 2) Hon behöver träna på olika saker även kommunikation. Flera olika sätt att kommunicera lite vad hon förstår verbalt, använder vissa ord på sitt sätt, verbalt, hon pekar, använder bilder, bliss även vissa tecken för enklat efter sin förmåga. Så man måste bredda kommunikationen, upprätthålla, som att teckna.

(Isabelle) När hon använder sina ord för saker, du förstår allt då? Du förstår henne fullt ut? Oftast?

(Pedagog 2) Ja, det är bara för att vi är så nära vi är ju alltid med varandra så det blir ju så. Det blir väl lite samma närhet, i och med vi är så jätte tigha - som föräldrarna har. Så man förstår ju alla nyanser, men där är inte säkert att de som kommer utifrån förstår lika bra. Vissa ord som hon säger verbalt kan ju låta i någon som inte känner henne, kan tycka det låter likadant. Att jag kan höra nyanser på hur hon säger det. För att veta att det är ett helt annat ord. Så man måste vara bred i vet inte hur jag ska säga.

(Isabelle) Bred i tankarna eller i bred i att lyssna?

(Pedagog 2) För det är ju inte alltid hon säger för helt plötsligt pekar hon eller tecken. Man måste vara med på alla.

(Isabelle) Men använder hon sig mycket av blisskartan?

(Pedagog 2) Faktiskt.

(Isabelle) Är det mest den?

(Pedagog 2) Nej jag vet inte, hon har börjat kräva den. Och det är jätteroligt för det har hon inte gjort innan men råkar jag glömma, standarkarta på rullstolen på bordet som hon alltid har med sig. Så har hon sitt kartblock också, där hon har mat situationerna. Finns så mycket tecken man måste ha ord för. Men skulle jag vid en matsituation sätta mig och inte ta fram den där boken som hänger på hennes rullstol så säger hon mitt namn. Och så pekar hon bak, Då säger hon att hon ska ha sin bok. Så jag får aldrig missa något för det märker hon. Veldig duktig på att hålla reda på. Jag hennes förlängda arm eller ryggrad för det hon vill får jag hjälpa henne, måste leda henne, hjälpa henne till att kunna göra så mycket de andra barnen kan men efter förmåga. Begränsar lite med att de är så tungt. Tar mycket på min kropp får prioritera att vissa grejer klarar jag inte av mycket lyft. Hålla ner på dem.

Pedagog 2 menar att kommunikationen med flickan kräver en lyhördhet av henne. För att kunna förstå barnet så krävs det att man är bred i sin yrkesroll och vill lyssna på vad barnet säger. Då flickan använder sig av mer än bara det verbala språket så måste man veta vad som krävs för att hon ska få sin rösthörd av alla närvarande, men de kan uppstå problem om man kommer in ny och inte vet hur flickan uttrycker sig i sitt språk.

4.6 Från resursavdelning till en ordinarie avdelning – det är ingen som behöver strukturen nu

I min studie har jag också intervjuat pedagoger där de nyligen gjort om sin resursavdelning till en ordinarie avdelning. Där ställde jag frågan om hur en dag ser ut på deras avdelning nu efter omorganisationen.

Pedagogen jag intervjuade menade på att nu finns de inga barn som behöver extra stöd och att de tagit bort den strukturen de tidigare hade. Och barnen börjar på morgonen leka på ett naturligt sätt, men vad innebär naturligt. Alla barn i förskolan leker men en del barn behöver lite extra hjälp för att kunna vara en del av leken och är det bara barn i behov av särskilt stöd som behöver den extra hjälpen med strukturerade samlingar. Pedagog 1 menar att hon upplever det som att alla barn i förskolemiljön mår bra av att veta vad som händer under dagen. Avdelningen har fortfarande en flicka med fysiskt funktionshinder som har extra resurs några timmar per dag. Pedagogen menade att denna omorganisation kom som en chock för dem när de kom tillbaka efter sommaruppehållet.

Som skolchef eller dylikt inte bara kan förvänta sig att stänga ner deras avdelning så hastigt utan de är en lång process att genomföra.

En av de förskolechefer jag intervjuade sa, att de är inte bara att stänga ner resursavdelningen utan hela värdegrunds arbetet måste vara klart innan. Den förskolechefen har en poäng i det hon säger för oberoende av vad barnen har i sin ryggsäck så måste avdelningarna vara klara och kunna ta emot alla barn i sin verksamhet. De stängde denna avdelning akut nu i somras pga. att alla barn i behov av stöd förutom en, de flyttade ju och bytte skola. Och då det varit prat om att resursavdelningarna ska stängas ner så var det ett tillfälle för denna avdelning att stänga ner.

Exempel 6

(Pedagog 3) Okej från resursavdelningen till den vanliga avdelningen.

(Isabelle) Ja det hade varit intressant att veta.

(Pedagog 3) Jo de har ju blivit att, förändringar helt klart. Vi hade ju, väldigt mycket mer uppstyrt, menar du bara lokalmässigt sätt eller arbetssättet.

(Isabelle) Allmänt.

(Pedagog 3) Allmänt, alltså vi hade det väldigt mycket mer strukturerat hela dagen. Vi började men en samling kl 9 på morron och hade en väljare tavla, med bilder på de olika rummen och så hade vi foton på alla barnen och där dom på morgonsamlingen kl 9, där vi talade om, då hade vi en sån här veckokarta också med färgerna. För de autistiska och vi tala om vad som fanns att erbjuda och så delade vi in barnen i rum så att alla hade någonstans att vara för att det skulle bli en fördelning av rummen.

(Isabelle) Okej.

(Pedagog 3) E, det har vi redan ändrat på nu, vi känner att vi har så många som kommer precis vid 9 tiden, nu känner vi att det inte är så viktigt att ha en samling kl 9 för efter frukosten börjar de nu på ett helt normalt sätt att leka.

(Isabelle) aha, okej.

(Pedagog 3) Och då får de stanna kvar i leken. Och det gick absolut inte då, utan då var vi, så att då i, väldigt mycket känner jag som att vi personal hela tiden, vi hade förmiddagen när vi hade olika grupper som barnen var indelade i 3 grupper som vi hade olika våra teman, delades in i grupper och de, vi hade även en sådan här mattegrupp, mattevetenskap med den här draken Berta. Där vi också var i olika grupper och gymna indelade vi så varje dag var väldigt mycket mer uppstrukturerad på dagen vad som hände, där har vi nu också släppt eller ja det har vi inte nu för att det inte behövs.

Pedagog 3 menar att deras struktur har försvunnit pga. att de inte finns något barn som har behov av att ha den. För barnen i dags läget börjar leka på "ett normalt sätt" när de kommer till förskolan och inget barn behöver extra stöttning i deras val av aktiviteter.

5. Slutdiskussion

Jag har valt att presentera min slutdiskussion i en resultatdiskussion där jag kopplar samman intervjuerna med teorin. Jag avslutar med en personlig reflektion och två förslag på vidare forskning.

Resultatdiskussion

Utifrån det förskolecheferna och pedagogerna har tagit upp under intervjuerna så har jag utifrån deras svar, kommit fram till att barn i behov av särskilt stöd blir tillgodosedda på samma villkor som andra barn utan behov av stöd. Jag upplever att de verksamma pedagogerna och förskolecheferna har en ambition och vilja att möta alla barn på lika villkor men att det kan uppkomma problem för de barnen i behov av särskilt stöd då barngrupperna växer. Jag har också funnit att uttrycket "en skola för alla" är ett svårtolkat begrepp för de verksamma cheferna och pedagogerna då det upplevs att varje barn inte klarar av att vara i en miljö som saknar strukturen och förhållningssättet att det är tillåtet att vara olika. De förskolecheferna och pedagogerna jag intervjuat uppvisar ett förhållningssätt till att förskolan ska möta barnens alla olikheter. Deras arbete är utformat efter hur barngrupperna ser ut och barnen som är i behov av särskilt stöd blir inkluderade genom att de har strukturen under dagarna. Utifrån det som sagts i mina intervjuer upplever jag att pedagoger och cheferna ser en inkludering även när barngrupperna är mindre än de som finns i den ordinarie förskolan. För vad är det som säger att barn i särskilt stöd blir inkluderade av att vara i stora grupper, jag anser att det inte handlar om hur stora barngrupperna är för att kunna inkludera barnen i behov av särskilt stöd utan att de är det bakomliggande arbetet som är viktigt. Björck Åkesson (2009) refererar till Eriksson 2006 som skriver att bara för att ett barn befinner sig tillsammans med andra barn i förskolan så betyder det inte att barnet är delaktigt. Författaren menar att det inte finns bevis på att barn med funktionshinder är mindre delaktiga, än de andra barnen utan funktionshinder. Jag anser utifrån detta att det är barnets delaktighet som de verksamma pedagogerna måste kunna ta tillvara på och lyfta fram, oavsett om barnet är i behov av särskilt stöd. I verksamheter där pedagogerna har kompetensen att möta barn med funktionshinder så finns det en vilja och en ambition att göra barnen delaktiga på deras förutsättningar även om barngruppen är mindre än en ordinarie förskolegrupp. De förskolecheferna jag intervjuade menade på att barnen blir inkluderade även om barngruppen är mindre än en ordinarie barngrupp. För när barngruppen är mindre har du som pedagog lättare att kunna se varje barn som en enskild individ och inte hela gruppen. En pedagog måste kunna se hela barngruppen och det är en viktig del av arbetet med barnen att kunna fokusera på barnens styrkor och inte svagheter.

I förskolan jobbar pedagogerna och förskolecheferna mot att inkludera barnen i behov av stöd utifrån deras förutsättningar. Utifrån pedagogernas förutsättningar för att kunna möta barnen i behov av särskilt stöd är det viktigt att de får utbildning kring arbetet med barnen för att kunna genomföra det.

Det står i lpfö 98 (red2010) att förskolechefen ska se till att:

"Personalen kontinuerligt får den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt ska kunna utföra sina uppgifter" (s.16).

Förskolechef 2 sa under intervjun att hon såg en kompetens hos sin personal grupp när de startade upp resursavdelningen och att de har den kunskap som behövs för att möta barnen i behov av särskilt stöd.

Inkluderande förskola

En av pedagogerna jag intervjuade berättade om en pojke som blev en liten ö i den ”vanliga” förskolegruppen. Det är ett underligt sätt att avskilja ett barn bara för att han inte passar in under den rådande normen. Pedagoger i förskolan måste ha kompetensen och synsättet att alla har rätt att vara som dem är och ta hänsyn till individens förutsättningar och behov (Andersson och Thorsson 2008). Pedagogerna att kan inte avskilja ett barn för att han inte är som dem andra barnen i gruppen. Alla barn är lika mycket värda oavsett om dem behöver mer stöd eller inte.

Men vad är en inkluderande förskola? Hur blir barnen i behov av stöd inkluderade i förskolan?

En inkluderande förskola innebär för barn i behov av särskilt stöd att verksamheten har utarbetat en arbetsmodell utifrån den variation som finns bland barnen och att de barnen som är i behov av särskilt stöd ska placeras i miljöer efter deras förutsättningar (Nilholm 2007). För att kunna få en inkluderande miljö för barnen i behov av särskilt stöd är det de vuxnas förhållningssätt har en viktig del av en inkludering i förskolan. Utifrån vad som sagts under intervjuerna så ligger pedagogernas förhållningssätt till grunden för att kunna inkludera barn i behov av särskilt stöd. För hur ska barnen kunna veta hur man möter de olikheter som finns hos varje enskilt barn om vuxna inte finns där och visar dem en positiv syn på delaktighet och förhållningssätt. Mitt resultat visar att det är viktigt att de vuxna tar hänsyn till alla barns likheter och olikheter men inte lägger för stor vikt i att betona olikheterna utan lyfter upp de positiva likheterna hos varje enskilt barn i verksamheten. Utifrån mina intervjuer så fick jag en förståelse om att en del pedagoger ute i dagens verksamheter är rädda att möta barn i behov av stöd. En av pedagogerna sa under en av intervjuerna att det är

”Svårt att se det som svart eller vitt, handlar om så mycket mer – om hur man lägger upp arbetet och vilken inställning pedagogerna har”.

Det är viktigt att kunna se barnen och inte deras funktionshinder, och jobba aktivt tillsammans i verksamheten för att bli mer medvetna om hur du ska möta barnen i behov av stöd. En viktig del av arbetet med att möta de barn i behov av stöd beror på de verksamma pedagogernas förhållningssätt och tillvägagångssätt. Under exempel 2 så nämner pedagogen att flickan i verksamheten har en väldigt hög status i barngruppen men det beror på vad den pedagogen valt att lägga vikt på när hon stöttar barnet i sin vardag. Det handlar om att pedagogerna måste hitta ett sätt att möta barnen varierat och förstå att alla barn inte fungerar likadant. Det är viktigt för barnen i behov av särskilt stöd att pedagogen inte möter dem med ett kompensatoriskt synsätt på grund av att det inte är diagnosen som är i fokus utan det är barnet som individ. Även om barnen har samma diagnos så är det inte diagnosen som gör barnen lika som individer för alla barn är olika oavsett om man har en diagnos eller inte. De tre perspektiven inom specialpedagogiken spelar in för vilket synsätt pedagogerna har på barnen och hur de gör för att göra barnen i behov av särskilt stöd delaktiga i förskoleverksamheten.

Pedagogernas förhållningssätt är en viktig del för en inkluderande förskola (Brodin och Lindstrand 2004) Utgår man från vad en pedagogs förhållningssätt innebär så anser jag att det handlar om att du som pedagog måste se till de likheter och olikheter som finns i barngruppen (Eriksson 2006). En pedagog måste våga variera sig i sitt arbetssätt för att alla barnen i barngruppen ska utvecklas på ett sätt som är positivt för dem. Har du som pedagog ett

sociokulturellt perspektiv på lärandet och men samtidigt en variation av metoder i lärandesituationer för barngrupperna så kan du komma en bra bit på vägen i mötet med barn i behov av särskilt stöd.

Det står i lpfö98 (red 2010) att:

”Förskollärare ska ansvara för att varje barn får sina behov respekterade och tillgodosedda och får uppleva sitt eget värde” (s.8).

Förskolläraren ska ansvara för att alla barnen blir tillgodosedda och respekterade, men är det inte hela arbetslagets uppgift även om du är barnskötare, vikarie eller assistent? Barnens erfarenheter, kunskaper och behov behöver behandlas som en viktig tillgång i förskolan. I förskolan för att kunna bemöta barnens olikheter och bekräfta barnen. För en pedagog är det en stor utmaning att skapa en skola för alla, pedagogerna ska se alla barns förutsättningar och individuella erfarenheter ska ses som en tillgång (Brodin och Lindstrand 2004).

Strukturen på en resursavdelning

Pedagog 1 och pedagog 4 berättade under intervjuerna att de arbetar utifrån olika block i sin verksamhet. Det innebär att deras bildschema i samlingen har frukost, lunch, mellanmål som fasta punkter sen fyller ut de tomma luckorna med aktiviteter som sker under resten av dagen. Pedagog 3 berättade att de har tagit bort deras system att arbeta med block i verksamheten på grund av att det inte finns några barn i behov av särskilt som behöver blockstrukturen. Varför det undrar jag då? Utifrån teorin och pedagogernas berättelser har jag kommit fram till att även barn utan behov av särskilt stöd blir lugnare och upplever det som en trygghet att veta vad som ska hända under dagen på avdelningen. Björck – Åkesson (2009) skriver att för barn i behov av särskilt stöd är det viktigt att de redan i förskolan får den hjälpen de är berättigade till. Det är det första steget i en lång process där barnen ska utvecklas och lära sig för den kommande tiden i skolans miljöer. Författaren menar att pedagogerna måste arbeta reflekterande och metodiskt för att kunna möta alla barn som är deltagande i förskolans miljö. Författaren belyser enligt mig viktiga tillvägagångssätt för att möta alla barn och inte bara de barn som är i behov av särskilt stöd. Det inte är alla barn i förskolan som är berättigad extra stöd eftersom de inte fått en diagnos och utredning utifrån mallen inom det kompensatoriska perspektivet. Jag anser att det inte ska behövas en utredning för att hjälpa barnen i förskolan oavsett om barnet behöver extra stöd eller inte. Pedagogerna är i förskolan för att möta alla barn på lika villkor, vilket innefattar att pedagogerna måste arbeta reflekterande och metodiskt hela tiden och inte bara när det gäller barn i behov av särskilt stöd.

Personlig reflektion

Jag tycker att denna forskning varit svår att utveckla för en inkluderande verksamhet för barn av behov av särskilt stöd handlar om väldigt mycket. Det är inte bara barnen i behov av särskilt stöd du ska sätta in i en förskolegrupp, utan det är människorna runt omkring barnet som ska bidra till att samspel, kommunikation och att miljön fungerar. För min blivande yrkesroll som förskollärare inser jag vikten av att ha ett positivt förhållningssätt att möta alla de barnen jag kommer ha i min barngrupp. Att jag måste se till de positiva sidorna och lyfta upp dem och inte hamna i en ond cirkel och bara se det negativa. Då anser jag att jag måste tänka om, för alla barn är lika mycket värda oavsett var de har med sig för erfarenheter och förutsättningar när de kommer till förskolan.

Förslag på vidare forskning

Förslag 1:

Om jag haft en möjlighet att vidareutveckla min forskning kring inkludering i förskolan för barn i behov av särskilt stöd så tycker jag att observationer i olika förskolemiljöer hade kunnat bidra till denna forskning. Jag velat göra fler intervjuer med olika personer inom den offentliga sektorn för förskolor, exempelvis den som är ansvarig ovanför förskolecheferna. Och det pga. Att jag velat höra mer om varför resursavdelningar stängs ner och hur de tänkt att det skulle se ut i framtiden för de barnen i behov av särskilt stöd.

Förslag 2:

Eller hade jag velat vidareutveckla min forskning kring inkludering i en ordinär förskola. Jag hade velat testa att utforma en ordinär förskolemiljö utifrån den strukturen som finns på dagens resursavdelningar. Genom att utveckla personalgruppens medvetenhet om hur man kan strukturera upp verksamheten med block – systemet och sen hade jag velat tillföra det systemet i förskolemiljön tillsammans med personalen på förskolan.

Referenser

- Andersson, Birgitta & Thorsson, Lena (2008). *Därför inkludering*. Specialpedagogiska skolmyndigheten.
- Assarson, Inger (2009). *Utmaningar i en skola för alla – några filosofiska trådar*. Stockholm: Liber.
- Björck – Åkesson, Eva (2009), *kapitel 1 – Specialpedagogik i förskolan*. I Sandberg Anette (red) (2009), *Med sikte på förskolan – barn i behov av stöd*. Lund: Studentlitteratur.
- Brodin, Jane., & Lindstrand, Peg. (2004). *Perspektiv på en skola för alla*. Lund: Studentlitteratur.
- Carlgren, Ingrid (red) (1999). *Miljöer för lärande*. Lund: Studentlitteratur.
- Claesson, Silwa.(2007). *Spår av teorier i praktiken*. Lund: Studentlitteratur.
- Dysthe, Olga (Red.). (1996). *Dialog, samspel och lärande*. Lund: Studentlitteratur.
- Esaiasson, Peter m.fl. (2010). *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ, och marknad, uppl. 3*. Stockholm: Nordstedts juridik.
- Kinge, Emelie (2000). *Empati hos vuxna som möter barn med särskilda behov*. Lund: Studentlitteratur.
- Nilholm, Claes (2007). *Perspektiv på specialpedagogik, uppl. 2*. Lund: Studentlitteratur.
- Pramling Samuelsson Ingrid & Pramling Niklas (red) (2008), *Didaktiska studier från förskola och skola*. Malmö: Gleerups utbildning.
- Stukát, Staffan. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Trost, Jan. (2010). *Kvalitativa intervjuer, uppl. 4*. Lund: Studentlitteratur.
- Utbildningsdepartementet (2010) *Läroplan för förskolan 98 reviderad 2010*. Stockholm: Fritzes.

Bilagor

Intervjufrågorna till pedagogerna

Vad är din befattning?

Hur ser en dag ut på er avdelning?

Hur kommunicerar ni med barnen? Exempelvis bilder, tecken som stöd.

Hur förbereder ni barnen i verksamheten för inkludering?

Hur ser du som pedagog på inkludering av barnen i vanliga förskolor?

Hur skulle det funka om barnen blir inkluderade i en stor grupp? Hur ser du på att samhället vill inkludera alla barn i stora grupper?

Intervjufrågorna till förskolecheferna

Vad är din befattning?

Vad är din erfarenhet som förskolechef av resursavdelningar?

Hur förbereder ni de barnen i behov av särskilt stöd i verksamheten för inkludering?

Hur ser du som chef på inkludering av barnen i vanliga förskolor?

Hur ser du på att samhället vill inkludera alla barn i stora grupper?